

Fransız teknolojisi güvenli mi?

Fukuşima felaketinin ardından, Fransa Başbakanı Francois Fillon Nükleer Denetim Kurulu'na, "tüm reaktörlerde 5 ana risk başlığı altında kapsamlı denetim yapılması" talimatını vermiştir. Ekoloji Bakanı Nathalie Kosciusko-Morizet ise "denetimlerin 'öncekilerden' daha kapsamlı ve daha şeffaf olacağını" açıklamıştır. Bakan ayrıca "Bu denetimleri, halkımızın bize sorduğu 'Aynı şeyler Fransa'da da olabilir mi?' sorusuna inandırıcı yanıt verebilmek için yapıyoruz. Konu şeffaflığa geldiğinde, Fransa'nın her zaman 'örnek alınabilecek' bir sicilinin olmadığını kabul etmek zorundayız. Çernobil'den çok şey öğrendik" demektedir. Herhalde, bu sözlerde bizim de ders çıkarmamız gereken bir anlam vardır.

Başbakan Fillon, mevcut reaktörlerin; sele, depremlere, elektrik kesintisi durumuna, soğutma yapılamaması durumuna karşı ve kaza halinde işletme yönetimine yönelik riskler bakımından kapsamlı olarak denetlenmesi talimatını vermiştir. Buna karşın Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, "nükleer dışında bir alternatif olmadığını ve nükleere 1 milyar avroluk yeni yatırım yapılacağını" açıklamıştır. Bunun siyasi bir açıklama olduğu çok açıktır; zira yeni bir reaktörün inşası bir değil, milyarlarca avroya mal ol-

maktadır. Bu açıklamanın, Sarkozy'nin kaderini, benzer bir tutum izleyip daha sonra "pişman olan" Almanya Başbakanı Angela Merkel'inkine benzer bir seçim yenilgisine dönüştürmesi de olasıdır.

Fransa'nın nükleer güvenlik açısından ne kadar güvenli olduğuna ilişkin sorular ise çok sayıda kaza örneği vererek yanıtlamak mümkün. Ağustos 2009'da Gravelines'daki arıza nedeniyle reaktörün kapatılmak zorunda kalınması, Temmuz 2008'de Tricastin'de 75 kilogram uranyumun kazayla toprağa ve yandaki nehre bulaşması, 2005'de Lorraine'de standart dışı kabloların yanması nedeniyle Cattenom-2 Reaktörü'nün elektrik tüneline yangın çıkması, 2002'de Manş Bölgesi'nde kontrol sistemleri ve emniyet vanalarının arızalanması nedeniyle, reaktörün 2 ay kapatılması, 1999'da Blayais'te beklenmedik şiddetli sel nedeniyle enjeksiyon pompaları ve güvenlik sistemlerinin devre dışı kalması ve buna bağlı olarak reaktörün kapatılmak zorunda kalınması, 1987'de Tricastin'de 7 işçinin yaralanmasına ve suyun kirlenmesine neden olan kaza, 1986'da Normandy'de kullanılmış yakıtın yeniden proses edildiği sırada 5 işçinin yüksek dozda radyasyon alıp hastaneye kaldırılması gibi çok sayıda örnek, söz konusu sorulara yanıt oluşturabilir.

Fransa da yüzünü yenilenebilirle döndü

Elektrik üretiminin yüzde 77'sini nükleerden sağlayan bir ülkenin bugünden yarına bundan kökten vazgeçmesi beklenmemelidir. Bu teknik bakımdan olduğu kadar, ekonomik nedenlerden de mümkün değildir. Ancak Fransa'nın uzun süredir, küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı, yenilenebilir kaynakların kullanımına yönelik, "ihtirash" olarak tanımlanan hedefleri söz konusudur. Avrupa ortalamasının altında olan karbondioksit salım seviyesini 1990-2050 arasında yüzde 75 oranında azaltmak gibi bir hedef söz konusu-

dur. Başta ulaştırma ve bina sektörlerine odaklanmak üzere enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir kaynakların çok daha yüksek oranda kullanımı, temel hedeflerdir. Halen birincil enerji tüketiminde yüzde 8'e yakın bir oranı olan yenilenebilir kaynakların, 2020 yılında yüzde 23'e çıkarılması hedeflenmektedir.

Nükleer enerji söz konusu olduğunda örnek ülke olarak gösterilen Fransa'dan Türkiye'ye geri dönecek olursak; mevcut anlaşmalar çerçevesinde inşaatından yakıt zenginleştirilmesi ve tedarikine, işletmesinden atık yönetimine her şeyini bir başka devlete bıraktığımız bir nükleer süreç, serüvenin de ötesinde, baştan sona

yanlıştır.

Yer seçiminden, yüksek maliyete, nihai atık meselesinden (Akkuyu'dan deniz yoluyla Akdeniz, Ege, Boğazlar yoluyla taşınacak nükleer atıklardan söz ediyoruz. Boğazlardan geçen petrolü halledememişken, bir de nükleer atıkla mı uğraşacağız?), enerji ve ticarete zaten aşırı bağımlı olduğumuz bir ülkeye bir de nükleerle bağlanmaya uzanan bir dizi yanlış ve sorun da cabası... Türkiye bu alanda, kendi teknolojisini geliştireceği, ulusal bir programa gereksinim duymaktadır. Bu da 300 öğrenciyi, beş yüz köylüyü, on beş siyasiyi, Rusya'ya götürmekle karşılanabilecek bir gereksinim değildir. ■

DEMOKRATİKLEŞME, PLANLAMA VE EKOLOJİ EKSENİNDEN BAKIŞ...

Nükleere hukuk dar geliyor

Avukat Fevzi ÖZLÜER
Ekoloji Kolektifi Üyesi
Avukat Hande ATAY
Ekoloji Kolektifi Üyesi

1955'li yıllardan itibaren Türkiye'de yapılması planlanan ve 2011 yılı itibarıyla çalışmaları hızlandırılan Mersin Akkuyu Nükleer Enerji Santral Projesi'nin ihaleleri son 40 yılda 4 kere iptal edildi. En son 16 Eylül 2009'da TMMOB tarafından nükleer enerji santrali ihalesine ilişkin yönetmeliğe karşı açılan davada, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, yönetmeliğin üç maddesine yönelik yürütmeyi durdurma kararı verdi. Bu karar üzerine 20 Kasım 2009 tarihinde Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt AŞ (TETAŞ) tarafından ihalenin iptal edildiği kamuoyuna duyuruldu. Ardından hükümet, projenin yapılmamasıyla ilgili Rusya ile görüşmelere başladı ve projenin yapımı, 12 Mayıs 2010'da imzalanan devletlerarası anlaşma ile Rusya'ya verildi.

Bu doğrultuda Rusya ile imzalanan uluslararası anlaşma, 12 Temmuz 2010 tarih ve 6007 sayılı Uygun Bulma Kanunu'nun 6 Ekim 2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla, yürürlüğe girdi. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye-Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santrali'nin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma'yı, Rusya 19 Kasım 2010 tari-

hinde onayladı.

Söz konusu anlaşmanın "Proje Şirketi" başlıklı 5. maddesinin ilk fıkrası uyarınca imza tarihinden itibaren 3 ay içerisinde proje şirketinin kurulması için gerekli işlemlerin başlatılması öngörülmüştü. Rusya adına Rusya Federasyonu Devlet Atom Enerjisi Kuruluşu (Rosatom) ise bu konudaki çalışmalarını başlatmak üzere görevlendirildi. Şirket Nisan 2011'den bu yana Akkuyu'da çalış-

malarını giderek hızlandırdı. Somut gelişmelerden de anlaşıldığı üzere anlaşma uyarınca her iki taraf devletin de yükümlülükleri başladı.

Japonya'daki Fukuşima felaketi sonrası kamuoyunda oluşan endişeler ihtiyatilik ilkesini ve uluslararası hukuku bir kez daha gündeme getirdi. Danıştay İdari Dava Daireleri, nükleer enerji santrali ihalesine ilişkin Yönetmelik hakkında verilen "yürütmenin durdurulması" kararında,

yer seçimi ile ilgili kriterlerin ne olacağına yönetmelikte düzenlenmiş olmasının hukuka aykırı sayılması. Bu karara rağmen Hükümet, Rusya ile ikili bir anlaşma yaparak bu kararı aşmaya çalıştı. Halkın çevre konusunda bilgi edinmesini engellemeye yönelik Hükümetin bu uygulamasının, şeffaf, demokratik, katılımcı bir devlet yönetimini ilke edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin temel varlık esaslarına aykırı olduğu vurgusu

Türkiye'de uzun bir geçmişi olan nükleer santral projesi birçok kez hukuk engeline takıldı. Yüksek yargıda süren davalar iptallerle sonuçlandı. Hükümet, yargı engelini aşmak için nükleer santral yapım projesini Türkiye ile Rusya arasında bir ikili anlaşma çerçevesine soktu. Nükleer santral yapımının iç hukuk kontrolünün dışına çıkarılması, geri dönülmez sorunları da beraberinde getirebilir.

kulak arkası edildi. "Türkiye'de nükleer santrallerin hukuki altyapısı var mı?" sorusu, tam da hukukun, toplumun nasıl yaşamak istediğine ilişkin kurallar toplamı olmaktan çıktığı ve büyümeye yönelik yatırımların usulünü oluşturan bir teknik araca indirildiği dönemde daha fazla anlam kazandı. Bu soruya verilecek yanıt, basit bir biçimde hukuk teknisyenliği ekseninde verilecek yanıtlarla değiştirilemeyecek kadar

önemlidir. Nitekim Ria Novosti Haber Ajansı'na açıklamada bulunan Rusya Ankara Büyükelçisi **Vladimir İvanovski**'nin, nükleer santral inşaatının 2013'de başlayacağını ve ilk ünitenin de 2018'de aktif hale geleceğini söylediği ve yaşanan gelişmelerin ülkenin enerji-ekoloji ve demokrasi aksında önemli bir kırılmaya eşlik ettiği bir dönemde bu soruya daha geniş bir eksenden yaklaşmamız gerekiyor.

Demokrasi ve nükleer santraller

Devleti meşrulaştıran yazılı hukuk, devletin sosyal ve demokratik olması nitelikleriyle kendi varlığının toplum tarafından kabul edilebilmesinin ön şartı olduğunu 1982 Anayasası'na yazmıştır. Bu anlamda **"devlet"**, yalnızca güç kullanma tekelini sınırlayacak yasaların ve kuralların oluşturulması ve bunlara uyulmasıyla değil, demokratik ve sosyal olabildiği ölçüde de bir hukuk devleti olarak varlığını meşrulaştırır. Ancak son yirmi yıllık ekoloji mücadelesi alanında alınan yargı kararlarına karşı devletin refleksine baktığımız zaman, hukukun, demokratik ve sosyal yönlerinin budandığı, hukuka uygunluğunun bir tür teknik **"yasaya uygunluk"** meselesi olarak görüldüğüne tanıklık ettik. Bu neoliberal devlet algısının bir uzantısını, nükleer santral ihalesine ilişkin yönetmeliğin yürütmesi durdurulduğunda gösterilen yönetsel refleksle bir kez daha deneyimledik. İdarenin aldığı kararların hukuka uygun olup olmadığını yargısal yolla denetleyerek, devletin sosyal ve demokratik bir nitelik kazanmasına yol açan davaları, yatırımların önünde bir engel olarak gören algı; bu davaların yarattığı **"istikrarsızlığı"** aşacak bir araç olarak uluslararası anlaşma yolunu nükleer santral sürecinde gündeme getirdi. Rusya ile uluslararası bir anlaşma dolayımı ile nükleer santrallerin yolunun açılacağını ve bu anlaşmanın dava konusu edilemeyeceğini düşünen Hükümet, demokratik bir katılım aracı olan idarenin işlemlerine **"dava"** açma yolunu işlevsiz kılarak, **"büyümeye"** yönelik adım attı. Bu anlamda da nükleer santrallara giden yolu açan hukuk sistemi, **"yasa düzeni"**ne dönüşürken,

devlet de temsili demokrasi sınırları içinde bile demokratik ve sosyal niteliğini kaldıramaz oldu. Bu süreç bir kez bu şekilde işlemeye başladığında ardi arkası kesilmeyen bir hukuk teknisyenliği macerası hızlanarak devam edecekti. Gelişmeler de tam da bu yönde şekillendi.

ÇED'ten muafiyet demokrasisi

17 Temmuz 2008 günü Resmi Gazete'de yayımlanan, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin Geçici 3. maddesi Akkuyu Nükleer Santrali'ni ÇED sürecinden muaf tutacak bir biçimde hazırlanmıştı. Bu maddenin ve yönetmeliğin diğer maddelerinin iptali istemiyle açılan davada, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, yönetmeliğin geçici 3. maddesinin yürütmesini durdurdu. Ancak bakanlık, mahkeme kararını uyguluyor gibi yaparak yönetmeliğin geçici 3. maddesini 14 Nisan 2011 tarihinde bir kez daha değiştirdi ve Akkuyu Nükleer Santral Projesi'ne yeniden ÇED sürecinden muafiyet getirdi. Bu değişikliğe karşı da dava açılmışken yeni bir süreç başladı.

Planlama ve nükleer santraller

Anayasa Mahkemesi'nin 15 Ocak 2009 tarihli (E : 2006/99, K:2009/9 sayılı) kararında **"ÇED, kalkınma ve ekonomik gelişme için yatırım ve faaliyetlerin, doğayı tahrip etmeden ve çevreyi kirlilemeden gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemlerden birisidir. ÇED**

ile korunmaya çalışılan temel unsur, çevre ve bu çevre içerisindeki varlıklardır" deniyordu. Korunmaya çalışılan bu kalkınma denklemi açısından da planlı bir politika zorunludur. Bu nedenle, kalkınma planları devletin temel ekonomi politikasını oluşturur. Bu belgelerde yol haritası çıkartılır. Türkiye de 9. Kalkınma Planı'nda nükleer santral kurulması hedefler arasına alınmıştır. Ancak nükleer santral yapılmadan önce, piyasayla maksimum uyum gözetilmesi, atıkların saklanması, tasfiyesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi hususlarına yönelik detaylı plan ve programlar yapılması gerekliliği hüküm altına alınmıştır.

Bu hususlar doğrultusunda nükleer santral yapımı ile ilgili **"milli irade"** kalkınma planındaki bu eğilimi çevre düzeni planlarına yansıtacaktır. Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmeliğin amaç maddesinde de bu planlar, **"kalkınma planları ve varsa bölge planları temel alınarak, ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan ve**

ren" planlar olarak tanımlanmıştır. Kalkınma planları ile uyumu olması gereken diğer planlar ise stratejik planlardır. Stratejik planlar, illerin ve bölgelerin, 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca, mali ve finansal olanakları ile kalkınma eğilimleri arasında denge kuran ve idarenin denetlenebilirliğini sağlayan bir işleve sahiptir. Bu yönüyle söylemek gerekir ki, nükleer santral kurulmasını isteyen iradenin bu iki planlama hususuna uygun hareket etmesi gerekir. Ancak durum pek de bu kısıtları gözecek bir biçimde gelişmemiştir. Nükleer santrallerin çevre düzeni planlarına yansıtılması da bir tür teknisyenlik olarak algılanmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nca 3 Eylül 2009 tarihinde onaylanan Mersin-Karaman Planlama Bölgesi 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda ve plan hükümlerinde yapılan değişikliklere ilişkin Mersin-Karaman Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Plan Değişikliği yapılmıştır. Kalkınma planındaki kısıtlamalar gözetilmeden, atıklar konusunda çözümler geliştirilmeden, halkın bilgilendirilmesi nihayete erdirilmeden; stratejik planlarda nükleer santrallara ilişkin bir mali bütçe oluşturulmadan, nükleer santraller, Mersin Karaman Planı'na bu değişikliklerle işlenmiştir. 24 Nisan 2011 tarihinde askıdan inen bu plan değişikliğine karşı da başta TMMOB olmak üzere pek çok örgüt dava açmıştır.

Ancak özellikle bu son dava süreci göstermiştir ki, yasa devletine, kendi koyduğu kurallar bile dar gelmektedir. Bu aciliyet, şu soruyu bir kez daha sormamızı gerektirmektedir; çevre hukukunun en temel ilkesi olan ihtiyat ilkesini kabul eden ve doğması muhtemel sosyal, ekonomik ve ekolojik riskler konusunda yatırımcı taraftan, bu risklerin zarara dönüşmemesi hususunu ispat etmesini istemesi gereken bir hukuk devletinde, nükleer santrallerin hukuki altyapısı var mıdır? Yoksa bu aceleciğin sebebi, dar gelen yazılı kurallar mıdır? Ya da sermayenin ihtiyaçları mıdır? ■

